

KÜLLŐS IMOLA

A DEBRECENI CZENKNÉ ÉS A BATHI ASSZONY MENNYBE JUTÁSÁNAK HISTÓRIÁJA (Egy 19. századi kéziratos diákvers és angol párhuzama)

1998 tavaszán az Edinburghi Egyetemen a Mellon Foundation ösztöndíjával gyarapíthattam ismereteimet az angol és skót 17–18. századi *popular poetry*-ről (magyar terminus technicusszal: *közköltészet*-ről). Tematikus és műfaji párhuzamokat kerestem – és találtam is szép számmal – ahhoz a több kötetre tervezett magyar forráskiadáshoz, amely a Régi Magyar Költők Tára 18. századi sorozatában *Közköltészet* címmel¹ jelenik meg a közeljövőben. Immáron három évtizede kutatom a magyar kéziratos énekeskönyvek folklóriskai szempontból kimeríthetetlennek tűnő, gazdag tárházát, s éppen itt az ideje, hogy az összegyűlt, még a szakemberek által is csak töredékében ismert, 18. századi populáris énekanyagból egy műfaji tekintetben reprezentatív és filológiaiailag is pontos gyűjteményt adjunk közre.

Skóciai tanulmányutam egyik fontos felismerése az volt, hogy ebből a „merítésből” semmiképp sem maradhatnak ki azok a népszerű, olcsó, verses (és többnyire énekelt) nyomtatványok, amelyeket mi összesítő elnevezéssel „ponyvának” titulálunk, az angol azonban hol irodalomszociológiai megnevezéssel „street literature”-nek mond, hol a funkcióra és az énekelt vers formájára utalva – a műfaji és tematikus változatossággal nem is törődve – „broadside ballad”-nek, esetleg „cheap print”-nek, illetve ebből következőleg egy-egy nyomtatott szövegeket közlő gyűjteményt „chapbook”-nak nevez.

A magyar irodalomtörténet-írás nemigen tartja számon Jankovich Miklóst, azt a széles látókörű reformkori mecénást és műgyűjtőt, aki tudatosan kerestette fel és vásárolta meg a 18. század végén s a 19. század elején Bibliotheca Hungarica Universalisa részére az olcsó, újkori verses ponyvákat (is)² mint a magyar nyelvű „nemzeti költészet” könnyen pusztuló forrásait, s azokból 10 kötetesre tervezett Nemzeti Dalgyűjteményébe mintegy 70 szöveget másoltatott át.³ A 19. század végén a Thaly Kálmán által kiadott kuruckori „vitézi énekek”-nek éppen Jankovich kéziratos- és ponyvagyűjteménye volt egyik fontos kútfője. Pogány Péter úttörő munkáin⁴ és Ujváry Zoltán adatgazdag tanulmányain⁵ kívül mégsem nagyon tudok a nyomtatott közköltészet és a szájhagyományban élő folklór,

¹ A *Mulattatók* című I. kötet már nyomdában van.

² Sokoldalú személyiségéről, tevékenységéről általában lásd BELITSKA SCHOLTZ 1985; könyvtártörténeti vonatkozásban BERLÁSZ 1985.

³ KÜLLŐS 1985; a ponyvai eredetű énekek kezdősor-mutatoja KOROMPAY 1985, 194–196. Egyébként – amint az a levelezéséből kitűnik – a húszas évek végén jó barátságba keveredett Ján Kollárral és szlovák nyelvű versenyt is adott neki a *Národnie spievanky* összeállításához; vö. SZIKLAY 1965, 167.

⁴ POGÁNY 1958, 1959, 1978.

⁵ UJVÁRY 1978, 1980.

illetve a kéziratos közköltészet kapcsolatát elemző, újabb tudományos eredményekről beszámolni. Igaz, Magyarországon jóval kevesebb koraujkori (verses) ponyva maradt fenn, mint Angliában és Skóciában. Ráadásul ott már a 18. században megkezdtek ezek válogatott újrakiadásait, s az utóbbi fél évszázadban tudományos elemzését is.⁶ Megnehezíti a hazai, 18–19. századi ponyvaanyag jelenlegi kutatását az is, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban már csak különböző gyűjteményekbe (méretük és formájuk szerint!) szétszórva találjuk meg a Thaly idejében még együtt lévő Jankovich-hagyatékot vagy azt az 50-es években Borzsák István által feltárt és katalogizált ponyvaanyagot, amellyel például még Pogány Péter is dolgozott.

Anélkül, hogy itt most az irodalom, a (kéziratos vagy nyomtatott) közköltészet és a folklór bonyolult – mind az irodalomtörténet, mind pedig a folklorisztika számára fontos összefüggéseket rejtő – kapcsolatrendszeréről bővebben szólnék, rátérek témám bemutatására.

A „feslett életű” bathi és a felvágott nyelvű debreceni asszony, Czenkné mennybe jutásának verses históriája ugyanis érzékletes illusztrációja a különböző korokban, különböző nyelvi és művelődési szinteken létrehozott kulturális termékek közötti viszonynak, mivel a 17. századi angol szöveg ponyván, a magyar pedig 19. század eleji kéziratos diákgyűjteményekben bukkan fel. Példám modellértékét az sem csökkenti, hogy kapcsolatok történetének részleteit még homály fedi.

A magyar verses história minden bizonnyal egy debreceni diákköltő tollából, 1821 előtről származik, s a szakirodalom „a mennyből jött levél” típuselnevezéssel emlegeti. A több mint 400 soros, zömében 15 szótagos, párosrímű vers⁷ tulajdonképpen két történetet ötvöz: a kerettörténet szerint a költő érdekes mennyei „újságot”, levélbeli tudósítást kap nemrég megholt barátjától, aki – miután lefesti a mennyország földihez nem is hasonlítható pompáját – rátér ifjúkori, közös nőismerősük, Czenkné mennybe jutása botrányos körülményeinek elbeszélésére.

Tudomásom szerint először O. Nagy Gábor 1942-es dolgozata⁸ tárgyalta érdemben e verses históriát, felsorakoztatva a *házsártos asszony* elbeszéléstéma magyar és világirodalmi párhuzamait, valamint megemlítve, hogy a kerettörténet Mikszáth kedvelt, kétszer is megírt adomája volt.⁹ O. Nagy hat olyan debreceni diákgyűjteményt sorolt fel, amelybe bemásolták ezt a históriát. Bán Imre és Julow Viktor antológiája¹⁰ már nyolc kéziratos forrásról tudósított, és a debreceni Déry Múzeum Adattárából modern átírásban közölte a vers egyik, O. Nagy által még nem említett 1822-es változatát. Ennek „hibáit” a neves irodalomtörténészek minden külön jelölés nélkül egy 1827-es variáns figyelembevételé-

⁶ NEUBURG (1964) 1972²; SHEPARD 1973; SPUFFORD 1981, 1994; WATT (1991) 1994²; WÜRZBACH 1990.

⁷ Ennek ellenére a 19. századi kéziratokban mindenütt megtörik a sorokat a cezúránál és 8+7+8+7-es, *xaxa* rímképletű egységek jönnek létre.

⁸ OTROKOSI NAGY 1942, 30–35.

⁹ OTROKOSI NAGY 1942, 30, 76. jegyzet. Feldolgozta *A két koldusdiák és a Különös házasság* című regényében.

¹⁰ BÁN–JULOW 1964, 34. sz. és jegyzetei.

vel javították (!).¹¹ Ujváry Zoltán betűhíven közölt egy 19. század végi konyári (Hajdú-Bihar m.), paraszti eredetű kéziratos változatot, és egy 1845-ös hódmezővásárhelyi mesterlegény, Boditsi Imre kézirataról is említést tett,¹² megállapítva, hogy „a *Mennyből jött levél* diákok, tanítók, mesteremberek révén széles körben elterjedt, és különösen a XIX. században volt népszerű.”¹³ Hosszantartó népszerűségének titka – Ujváry szerint – antiklerikális felfogása volt.¹⁴

Eddig tehát a *Mennyből jött levélnek* 10 múlt századi kéziratos forrásáról illetve változatáról tudunk, de ennél sokkal több volt és van. E tanulmány készítése közben magam is többet „találtam” a Stoll-bibliográfiában, illetve korábbi adattári jegyzeteimben,¹⁵ Csörsz Rumen István 5 további forrásjelzettel gazdagított.¹⁶ Molnár Ambrus református esperestől pedig két változatot is kaptam. Az egyik a legkorábbi és legépebb variánsa a *Mennyből jött levélnek*.¹⁷ A másik egy népi kézirat, Topa Mihály sápi gazda (Hajdú-Bihar m.) kéziratos füzetének xeroxmásolata, az alábbi, ponyvai eredetre utaló címmel:

„Ó és újab regék megújítva 1890be írtam le én Topa Mihály

Ezt az Czenkné histórijája az 1858czibül újra le fordítom és azta ketős dalot (!) A Korcsmaban Bormegsza Gergé és Szájas Kata Szerelmes párok közt történt hozá adva a meg tért Férj érzékeny enekekben készült Aradon.”¹⁸

Ötvös László, a Biblia-kutató református lelkész egy karcagi, 1821-re datált kéziratos szövegre hívta fel figyelmemet, melyből egyik írásában részleteket is idézett.¹⁹ E korai (kevésbé iskolázott embertől származó) kézirat címléírása – akárcsak a sápi gazdáé – szintén valami nyomtatott forrásra enged következtetni:

„Ez Czenkné.

Melyben elmondja, hogyan jutott be menyországba.

Egy menyből jött levél, vettem a Karczagi Mezei szállásomon, az 1821-dik Esztendőben.”

¹¹ BÁN–JULOW 1964, 34. sz. szövege Ladányi Sándor *Mindenes gyűjtemény aó 1822 98–133.* oldaláról való közlés (lásd 20. jegyzet, IV) Demjén János 1827-ben összeírt minden gyűjteménye (lásd 20. jegyzet, XIV) szerinti „javításokkal”, az emendálások jelzése nélkül. Mivel az így publikált szöveg meglehetősen sok félreértést és másolási hibát tartalmaz, jónak láttam a *Függelék I*-ben betűhíven közreadni az általam ismert egyik legkorábbi, hiteles variánst (lásd 20. jegyzet, I), amely 141 helyen tér el a Bán–Julow-antológiaabelitől.

¹² Lásd 20. jegyzetünk XXV. és XXIII. változatát.

¹³ UJVÁRY (1962) 1980, 492.

¹⁴ UJVÁRY (1962) 1980, 477–493.

¹⁵ A *Versek gyűjteménye* című, 1815–1823 között keletkezett kézirat (lásd 20. jegyzet, VI) Lengyel Bálinté volt, a többi általam talált változatot lásd 20. jegyzet, II, V, XI, XII, XIX.

¹⁶ Lásd a 20. jegyzetben a VII, X, XV, XVI, XXII. változatokat.

¹⁷ Provenienciája ismeretlen, tanult ember gyönyörű kézirása; xeroxmásolatát lásd a DK Egyházi Néprajzi Szekciója Adattárában, Mátraházán.

¹⁸ A házastársak (kocsmai) veszekedését ezzel a címmel kb. 1820-ban „szerezte és kiadta” ponyván Farkas Ferenc; vö. POGÁNY 1978, 194 (a ponyva címlapja a 151. képen); viszont a *Mennyből jött levelet* illetve *Czenkné históriját* Pogány nem említi, tehát ez egy korábbi kézirat másolata lehet. Számos „félrehallása”, szövegromlása és rövidebb volta is mutatja, hogy ez a szöveg már megindult a folklorizálódás útján.

¹⁹ ÖTVÖS 1995, 137–141. Az eredeti kézirat (lásd 20. jegyzet, III) az ismert legkorábbi népi változatnak számít; xeroxmásolatát Nagy Molnár Miklós karcagi múzeumigazgató szívességéből birtoklom.

A *Mennyből jött levélnek* illetve *Czenkné históriájának* ponyvakiadásáról azonban eddig még sehol sem találtam adatot. Az a tény mindenestre szembeötlő, hogy az általam ismert (immár) huszonöt kéziratos változat²⁰ többsége Debrecenben készült, illetve a debreceni református kollégium vonzáskörzetében (az Alföldön meg a Partiumban) bukkant fel. Néhány változatot pedig a sárospataki református kollégiumban írtak le, illetve

²⁰ Az általam ismert változatok időrendi sorrendben:

I. U. P. kézirata (1822 előtti), DK Egyházi Néprajzi Szekciója Adattára, Mátraháza.

II. Széll Sámuel-gyűjtemény (1819–1825), IV. köt., Prága, EK Kubelik (Széll) gyűjt. č. 77/II, 1a–18a. STOLL 683.

III. Czenkné: Mennyből jött levél (1821), Karcag, Györfly István Múzeum Kézirattára T.75.28.1 ltsz.

IV. Ladányi Sándor-gyűjtemény (1822–1824), Debrecen, Déri Múzeum Néprajzi Adattár 360, 98–133. STOLL 704.

V. Johann Borbély *Observationes Variae* (1803–1842), Debrecen, KLTE Könyvtára Ms 92/1, 52a–57b. „Kendecs dies 30 julii 1822.”

VI. Versek gyűjteménye (1815–1823), Tiszáninneni Református Egyházkerület Sárospataki Nagykönyvtárának Kézirattára 90, 113–135.

VII. Mosonyi Sámuel-gyűjtemény (1824, Nagykeréki, Bihar m.), OSZK Oct. Hung. 1767, 146b–162a.

VIII. Tasy Ferenc diáriuma (1810–1825), Debrecen, Déri Múzeum Néprajzi Adattár 334, 11a–28a. „Mennyből jött levél... Le párijáltam én Tasy Ferentz 1825ben 10dik Februariusban.” STOLL 619.

IX. Nihelszki Dávid-énekeskönyv (1806–1824), Tiszáninneni Református Egyházkerület Sárospataki Nagykönyvtárának Kézirattára 1707, 305 (egy szatmárnémeti rektor lejegyzésében 1825 körül). STOLL 584.

X. Jeney László mindenek gyűjtemény (1823–1833), OSZK Quart. Hung. 2352, 68a–74b. „Leirta Baksai Dániel 1825. d. 21. Januarij.”

XI. Kormuth János-gyűjtemény (1826), OSZK Oct. Hung. 728, 1a–10b. „Mennyből jött Levél 1826”. A 11a–12b oldalon „1823. Fordítás a Thimes nevű Angol Ujságból” bejegyzés következik. STOLL 737.

XII. Váczy József-gyűjtemény (1826), Tiszántúli Református Egyházkerület Debreceni Nagykönyvtára R. 668, 167–194 (leírva 1825. dec. 12-én Debrecenben). STOLL 740.

XIII. Tóth Dániel-gyűjtemény (1826), Hódmezővásárhelyi Gimnázium Könyvtára (?) – lappang. STOLL 739.

XIV. Demjén János-gyűjtemény (1827), Debrecen, Déri Múzeum Néprajzi Adattár 600, 376–394. STOLL 742.

XV. Debreceni omniárium (1826–1831), MTAK Ms. 188, 15b–21a.

XVI. Cséke Áron versgyűjteménye (1827–1829), Szatmárnémeti, Szatmár megyei Könyvtár MS 57, 190.

XVII. Szikszai László gyűjteménye (1828–1830), Tiszántúli Református Egyházkerület Debreceni Nagykönyvtára R. 2768, II, 213. STOLL 759.

XVIII. Polgár János-gyűjtemény (1830), Tiszáninneni Református Egyházkerület Sárospataki Nagykönyvtárának Kézirattára 1667, 1–36. STOLL 771.

XIX. Baksay Dániel-gyűjtemény (1832 előtt, Debrecenben), Tiszáninneni Református Egyházkerület Sárospataki Nagykönyvtárának Kézirattára 2593, 198–242. STOLL 781.

XX. Debreceni-gyűjtemény (1833), Tiszántúli Református Egyházkerület Debreceni Nagykönyvtára R. 607/b. STOLL 789.

XXI. Beke János-gyűjtemény (1833), Debrecen, Déri Múzeum Néprajzi Adattár 343, 5a–15a. „1833dik Február 4dikén párijálódott”. STOLL 788.

XXII. Szepessy Ferenc-gyűjtemény (1833–1836, Miskolc), OSZK Oct. Hung. 1757, 46b–70a.

XXIII. Bodits Imre kéziratos daloskönyve (1845, Hódmezővásárhely), Néprajzi Múzeum EA. 1132, 1–41. Bodits Imre kiskunhalasi ácsmolnár volt, aki inaskodása idején írta össze daloskönyvét. A szerző református iskolát végzetett, még latinul is tudott, mert nevét (rigmusban) több helyütt is feljegyzi a füzetkébe latinul. „Emerikus natus Boditsi vocatus.” (119.)

XXIV. Topa Mihály kézirata (1858–1890, Sáp, Hajdú-Bihar m.), magántulajdonban.

XXV. Dienes Ferenc kézirata (19. század 2. fele, Konyár, Hajdú-Bihar m.), magántulajdonban.

öriznek. Feltételezem, hogy a diákos szellemiségű, minden vallásos ortodoxiát kigúnyoló, humoros versszöveget énekesfüzeteikbe másolva vitték magukkal szolgálati helyükre (és adták tovább?) a református kollégiumokban végzett értelmiségiek, papok, iskola-mesterek, kántortanítók.

A felvilágosodáskori Debrecen szellemiségéről a mesterműnek tartott *Lúdas Matyi* (mely ugyancsak régi folklór és közköltészeti téma) kapcsán a következő értékítéletet fogalmazta meg Illyés Gyula: „büszkéek lehetünk a 18. század végi, a 19. század eleji Debrecenre; a sárfalai közt kifejlődött városi szellem jellegzetesen magyar volt, nem vesztette el kapcsolatát a néppel, de a kultúra közlekedőedényein egy nívón állt a nyugati országok városaival is, ha ugyan itt-ott nem múlta felül azokat.”²¹ Illyés egyértelműen a protestáns értelmiséget tartotta a hazai szellemi fejlődés motorjának, mondván: „a protestáló kálvinizmus útján Debrecenbe is gyorsan megérkeztek az új eszmék. A szigorú professzorok tán maguk sem sejtették, hogy a puritánság igéivel mit hintettek az ifjú tanítványok fejébe. Dicséretükre szolgálhat, hogy nem riadtak meg, mikor a vetés kelt...”²²

A történeti, művelődéstörténeti valóság azonban ennél bonyolultabb volt – amint az Benda Kálmán idevágó tanulmányaiból is kitetszik. A katolikus egyházzal és a Habsburgokkal való szembenállás jelképévé vált Debrecen ugyanis épp a 18. században rekedt meg fejlődésében, s vált az ortodox kálvinizmus fellegrárává, szimbólumává. Felvilágosult szemléletű tudományos munkákat és világi irodalmat ebben az évszázadban nem adott ki a katolikus állami cenzúrától rettegő debreceni nyomda. A néphez szóló, 72%-ban anyanyelvű debreceni kiadványok gyakorlatilag a 17. századi imádságos- és énekeskönyvek újranyomásai voltak. Mi több: „a XVIII. század eleje óta az ábécéskönyvek sem mozdultak előre: ugyanazok a bibliai történetek, és csak azok találhatók bennük mindvégig, közben-közben imák, könyörgések. Lényegében az ábécéskönyv iskolások számára adott változata a kegyességi irodalomnak.”²³ A puritán gyökerű teológiai gondolkodás és a hagyományos vallásos világszemlélet nemcsak az olvasmányok tartalmát, hanem a nyelvet is konzerválta. Ennek azonban nagy hasznát látta a magyar irodalom. „...a XVII. század magyar irodalmi nyelve Debrecen kiadványain keresztül több mint egy évszázadon át tovább zengett, s a magasból leszállt a mélybe, a parasztság közé, csiszolta, formálta, alakította is a paraszti nyelvet. És amikor a XIX. század népi-nemzeti megújhódást kereső reformnemzedéke a nép nyelvéhez nyúl vissza, a paraszti kultúra kincsei mellett a XVII. század lesüllyedt irodalmi nyelvéből is merit... Amikor az irodalmi népiesség a reformkori népnyelvet emeli fel az irodalomba, tulajdonképpen az irodalmi nyelvnek a XVIII. században megszakadt folyamatosságát állítja helyre.”²⁴

Ez az ambivalens mentalitástörténeti, nyelvi és vallásos hagyomány szolgált tehát háttérül elemzendő verses históriáinknak.

²¹ ILLYÉS (1939) 1976, 151.

²² ILLYÉS (1939) 1976, 151–152.

²³ BENDA 1978, 435.

²⁴ BENDA 1978, 439.

Először a mű meglehetősen terjedelmes kerettörténetéről kell néhány szót ejtenünk. Az az elbeszélés, amely szerint két barát (Mikszáth feldolgozásaiban egy katolikus pap és egy református lelkész) megállapodik, hogy amelyikük előbb hal meg, beszámol az élőnek arról, mi van a túlvilágon, van-e élet a halál után stb. – először a 12. században, az angol Wilhelm of Malmesbury feljegyzésében olvasható.²⁵ A szüzsé későközépkori példázatként és népmondaként is tovább élt Európában,²⁶ de az osztrák Leander Petzoldon kívül kevés folklorista foglalkozott vele. A monda archetípusként rokon a „barátok az életben és a halálban” mesetípussal (AaTh 470), elősegítette annak kialakulását, illetve kapcsolatba hozható más középkori víziókkal és csodatörténetekkel is.

Ez a régi európai szüzsé, a barátok között tett fogadás szolgáltatta az ürügyet a debreceni diáknak, hogy verses levél formájában hírül adja a bűnös Czenkné mennybejutásának történetét, hisz úgymond:

Nem volt még egy nemzetnek is soha ilyen újsága,
Ebből majd kilátszik a magyar originalissága.²⁷

Reménysége szerint az ilyen és ehhez hasonló históriáknak bőven akad majd előfizetője a kevés hiteles újsággal bíró, flegmatikus magyarok között, s így neki is csurran-cseppen valami kis haszon. Ám hamar átlátja, hogy nagyreményű vállalkozása, egy mennyei hírekkel szolgáló újság kiadása két akadályba is ütközik. Az egyik a növekvő hitetlenség és közöny:

Mert már mennyel, mennyországgal, mennyei koronával,
Kyriével, oremussal, s minden allelujával
Keveset gondol a magyar, csak maga dolgához lát,
Jó, ha néha Istenéhez egy kis sóhajtást bocsát.²⁸

A másik nehézség meg az, hogy a mennyei titkok ritkák, neki is csak ezt az egyetlen levelet írta megholt barátja. S itt következik a történet arról, hogyan nyert bebocsátást a hajdan szép, kacér, torkos, nyelves, ámde eszes és talpraesett Czenkné a mennyországba. Perlekedve a maga jussáért hogyan olvassa a megdicsőült pátriárkák és szentek fejére hajdani emberi gyarlóságait, bűneiket, azt állítván, hogy ő sem vétkezett többet és nagyobbat, mint a már mennyben lakozók.

O. Nagy Gábor szerint „a vers főszereplőjének ez a jellemvonása, hogy elmésségével, talpraesettségével olyan alakokat szégyenít meg, akiket az olvasó első pillanatban tekintélyük alapján feltétlenül fölébe helyez, ... népi, népmesei motívum felemelésére utal, ...

²⁵ *Gesta regum Anglorum*, lib. 3, London, 1889, 237. §. Idézi az *Enzyklopädie des Märchens*, II, 642.

²⁶ Lásd *Enzyklopädie des Märchens*, II, 642.

²⁷ BÁN–JULOW 1964, 117–118. Az antológia sortördelését én változtattam meg, mert metrikailag így helyes a versszöveg.

²⁸ BÁN–JULOW 1964, 118.

a Mátyás király eszén is túljáró okos leány és a Salamonnal vitázó Markalf alakjával vethető némileg össze.”²⁹

Nem vitatva e felvetés igazát, hozzáteszem, hogy Czenkné komikus szócsatáiban a vallásos dogmák ellen lázadó kálvinista diákság felvilágosult mentalitásának, valamint a puritán kegyességi irodalom egalitárius szemléletének legalább akkora szerepe volt, mint a kétségtelenül meglévő népi gyökereknek, a közköltészeti és folklór párhuzamoknak.

Egy névtelen versifikátor 1799-ben a katolikus gróf Sztáray Mihály halálára írt emlékversébe ugyancsak a mennybe kéretőzés és elutasítás szüzséjét dolgozta be. A szöveget újrapiublikáló János István e kerettörténet kapcsán jegyzi meg, hogy ez a szüzsé „a pasquillus-irodalomban meglehetősen gyakori.”³⁰ Bár ez a vers nem olyan szellemes és szabadszájú, mint a protestáns debreceni polgárasszony históriája, a két kéziratos alkotás nemcsak tematikus és motívikai, hanem bizonyos szemléletbeli hasonlóságot is mutat, mind az üdvözülés kérdésében, mind a „mennyei kapus” alakjának felidézésében. Íme egy kis ízelítő:

Nem tudom én, hol van a mennyég országa,
A derék emberek földje, s boldogsága,
Úgy tetszik, hogy túl van csillagos egeken,
Túl a homályt látó emberi szemeken.
Szegények! hol légyen, azt se gyaníthatjuk,
De majd oda érünk, ha Kempist hallgatjuk.³¹
Akárhol fekszik is, bészárt az ajtaja,
És aki bé akar jutni, sok a baja.

.....

Ahova sok emberüldözők, mint szentek,
Szaitz Leó³² s társai számosan bémentek,
Miért ne lenne szabad a furtsa Miskának
Oda könnyű utat találni magának?
Eleibe jöve fejr szakállával
A kopasz Szent Péter, köszönté kólcsával.
A módos jövevény szépen meghajtotta
Magát a kolcsárnak, s ezeket mondotta: ...

A franciás kultúrájú, libertinus értelmiségi tudatú és kalandos életű magyar főurat Szent Péter nem engedi be a mennyország kapuján „franciás” előélete miatt. Erre Sztáray patrónusától, Szent Ignáctól kér protekciót, aki azonban nem tud rajta segíteni. „Végre az Úr megszánja, s a purgatóriumba utasítja, ... ahol is megismétlődik földi sorsa. (Ez a

²⁹ O. NAGY 1942, 33.

³⁰ JÁNOS 1988, 181.

³¹ Utalás Kempis *De imitatione Christi* (Krisztus követése) című munkájára.

³² Szaitz Leó (1746–1792) intoleráns egri szervita szerzetes, az egyházi apologetika dühös képviselője.

rokokó purgatórium nem más, mint a 18. századi Magyarország stilizált társadalomrajza.) Ezt megjárván, Sztáray levetheti földi »salakját«, s megtérhet a paradicsomba.³³

A kb. 15–20 évvel később írt *Czenkné históriája* a protestáns kéziratos diákköltészet formai, poétikai sajátosságait és heterogén szellemiségét (hagyományos dogma- és nőellenesség; antiklerikalizmus; valamint egyfajta külsőségekre építő nemzeti büszkeség és lokálpatriotizmus) tükrözi. Új eszmékkel, klasszikus és modern ismeretekkel teli, de mégis konzervatív világszemlélet ez. *A mennyből jött levélben* számtalan utalás történik a 19. századi európai és magyar aktuálpolitikai helyzetre, a korabeli debreceni cívis élet és erkölcs mindennapos mozzanataira, egyrészt a könnyűvérű, szájas asszonyság, másrészt pedig az emberi valójukban ábrázolt (sőt nemegyszer magyaros karakterjegyekkel ábrázolt) bibliai alakok, szentek ürügyén.

Czenknéről még a história bevezetésében megtudjuk, hogy:

...ott lakott az Öt-pacsirta utcába,³⁴
Szép asszony volt, könnyen kapott legényeket horgába.
...
Kacér, nyelves volt, amellet még torkos, dorbézoló,
Kálvinista lett volna, de biz annak se igen jó.³⁵

Szent Péter, az öreg kapus például azért nem emelkedhet a mennyei ranglétrán, mert nem tud németül. Mogorva is, mert belefáradt a sok munkába, a türelmetlen lelkekkel való mindennapos csatározásba, ráadásul a mennyország kulcsa is elkopott. Kérne újat „successorától”, a pápától, de Napóleon elfogta a levelét, és azt üzeni neki, hogy számár, ha újabb arany kulcsra vár:

Köszönje, ha kulcsot neki ónból vagy vasból vernek,
Mert az ón is, vas is kell itt golyóbsinak, fegyvernek.
Ha Isten éltet, küldök én annyi vendéget neki,
Hogy nem kell kulcs, mert az ajtót a sarkából veti ki.³⁶

A mennyek tornácán pipázgató Ádám atyánkat a halott barát így festi le az élőnek:

Héj, hallod-é, ez az öreg egy igazi nagy magyar,³⁷
Van ám atilla-dolmánya, hogy olyat senki sem varr!

³³ JÁNOS 1988, 182.

³⁴ Néhány kéziratos változatban „Hét pacsirta” utcát találunk.

³⁵ BÁN–JULOW 1964, 124.

³⁶ BÁN–JULOW 1964, 122.

³⁷ A debreceni diákgyűjtemények másutt is felvetik a kérdést, hogy milyen nemzetiségű volt Ádám, magyar-e vagy pedig tót. „Egy »Ádám tót volt« c. adoma – Győry Lajos verses feldolgozásában – népszerű gyűjtemény-szöveg” – írja O. NAGY 1942, 32, és öt kéziratot sorol fel a 77. jegyzetben, amelyek tartalmazták ezt az elbeszélést.

Ez mindjárt az eset után új módra szabódott,
Mózes legalább azt mondja, de ő sem volt akkor ott.
Ott könyökölt, mert köpdödni a mennyek palotáját
Nem illő, tehát ott szívta tele tajtékpipáját,
S amint szívta, ősz bajuszán kóspallagi gőzölgött,
A sűrűbe meghabzó füst szakállára hömpölygött.³⁸

Az általam talált angol ponyvaballada-változatot³⁹ – évszámjelölés nélkül – az a Francis Coles nyomtatta Londonban, akiről tudjuk, hogy nyomdája 1621–81 között működött.⁴⁰ A megadott dallamra énekelhető szöveg csak egy szűzséjű, nincs meg benne a magyarban olvasható szellemes bevezetés, a mennyből jött levél. A 35 (számozatlan!) versszakos, szakaszonként 4 sorba tördelt ballada (8+6+8+6/7 szótagszámmal, *xaxa* rímekkel⁴¹) mindössze a „feslett bathi asszony” (Wanton Wife of Bath) mennybe jutásának nehézségeiről szól. A bűnös nő (a két bevezető versszak után) ugyanazokkal a mennybéli alakokkal (Ádámmal, Jákobbal, Lóttal, Judittal, Dávid és Salamon királlyal, Jónással, Tamással, a házasságtörő Mária Magdolnával, Pál apostollal, Péterrel) keveredik szócsatába, míg az Üdvözítő elé nem kerül, mint a magyar história Czenknéje. Végül, bűneit megvallván, Jézus felkarolja őt „mint elveszett bárányt”, megbocsát neki, „mint az atya a tékozló fiúnak”, és bevezeti a mennyországba.⁴²

A bibliai személyeknek ez a mindkét nemzeti verzióban teljesen azonos sorrendje és helyenként azonos vallásos frazeológiát használó nyelve arra enged következtetni, hogy a fő történet, *Czenkné históriája* nem 19. század eleji magyar szerzemény, hanem egy legalább 130 évvel korábbi,⁴³ angol ponyván kiadott versszöveg szellemes újrafogalmazása, átköltése. Ám a magyar diákköltő nemcsak egy nemzetközi vándormonda szűzséjével „fejelte meg” nyersanyagát, a ponyvaballadát, hanem a Szentírás fölényes ismeretéről tanúskodva más bibliai személyeket, eseményeket is megidéz: furfangos Éva anyánkat, a „csipás szemű” Leát, Mózes, Káint és Ábelt. Felhánytorgatja Jákobnak, hogyan csalta meg apósát, Lábánt a tarka bárányokkal; megjegyzi, hogy az öreg Szent Péter már nem olyan harcias, mint ifjúkorában, amikor Jézus védelmében levágta Málkus fülét. A magyar verzió bibliai hősei esendő, hús-vér emberek, olyanok, mintha kortársai, sőt

³⁸ BÀN–JULOW 1964, 123.

³⁹ Az 1557–1709 közötti ponyvaballada-gyűjtemény, az ún. Euing collection 1874 óta a Glasgowi Egyetemi Könyvtár tulajdonában van. 408 „fekete betűs” (= gót betűs) verses szöveget tartalmaz. Eredeti fametszettekkel, ám a betűtípus megváltoztatásával a teljes anyagot betűhíven kiadta John Holloway 1971-ben. A szóban forgó ballada a 374. számú, címe és ad notam jelzése hiányos.

⁴⁰ WÜRZBACH 1990, 19. és 290, 29. jegyzet a szakirodalommal.

⁴¹ Ez a versforma (ritmika) tulajdonképpen rendkívül hasonló a magyar históriáéhoz, csak a magyar vers nincs szakaszokra tördelve. Viszont a 15 szótagos, páronként rímelő sorok felbontása 8+7+8+7-re egyébként teljesen indokolatlan.

⁴² Az angol ponyvavers utolsó 11 versszakát Petrőczy Éva műfordításában a *Függelék* 2-ben közöljük. Petrőczy Éva szíves segítségéért itt mondok köszönetet.

⁴³ Mivel WÜRZBACH bibliográfiája (1990, 323–339) nem említi, feltételezem, hogy később, 1651 és 1681 között adták ki.

komái lennének a költőnek: a korszemeknek megfelelően gondolkoznak, időszerű történelmi/politikai eseményeket kommentálnak (pl. a napóleoni háborúk fegyver- és katonai igényét vagy a német nyelvtudás előnyeit), az új divat szerint öltözködnek, élnek (Ádám atillában és süvegben jár, Éva gyógyszerként emlegeti a teát és tobákot, Czenkné pedig – többek között – „jó tejfölös kávéját” sajnálja itthagyni e földön).

Találunk itt az ekkortájt formálódó nemzettudatra vonatkozó ironikus utalásokat: például a magyarok országvásárlásáról, azaz Jákobéhoz hasonló csalásáról a fehér lóval;⁴⁴ a hit háttérbe szorulásáról a liberalizálódó, polgárosodó Magyarországon; a nemzeti „úri” viselet (Ádám újmódi atillája) és a hagyományos, vulgáris viselkedés (pipázás, köpdösés) kontrasztjáról. Ádám apánk leszólja az „átokfogta” vézna karú-lábú, elpuhult, új nemzedéket. Czenkné – bár Szent Mihálytól, Szent Pétertől és Dávid királytól is elvárja, hogy vele gavallér módon viselkedjenek – maga meglehetősen nyers és goromba: a „kegyes” Lótót, Salamon királyt és hitetlen Tamást férfiaságukban szégyeníti meg. Az anonim diákköltő teljesen a magyar néphagyománynak megfelelően ábrázolja Szent Pétert, a kapust, a rossz lovakon járó Szent Mihályt, a halál fuvarosát; valamint női fuffanggal megáldott Éva anyánkat. E két utóbbi alak egyébként nem is szerepel az angol ponyván. A magyar szerző szemlátomást kedvét leli a deheroizálásban, az egyházi tekintélyrombolásban, bár az égiek cinkos együttérzésével igazolja Czenkné tisztelet és személyválogatás nélküli szókimondását (lásd a *Függelék 1.* 578–585. sorait).

Az angol ponyva csak egy bibliai személlyel, Mária Magdolnával kapcsolatban ad a magyar verzióénál dúsabb példázatananyagot. Jóllehet a magyar história is hosszasan ecseteli a „bánatos” Magdolna Czenknének adott tanítását – „tedd le földi bűneidet, a mennyben egyetlen tulajdonunk van: a szeretet” –, egy szóval sem utal arra, hogy ő lenne az a házasságtörő asszony, akit Jézus mentett meg a halálra kövezéstől,⁴⁵ mint az angol.

A 17. századi angol szöveg egyébként nemcsak rövidebb, mint a magyar vers, de nyelve és stílusa is szárazabb, szegényesebb. Nyomát sem találjuk benne az olyan magyar szófordulatok és szólásmondások megfelelőjének, mint „Isten a mondhatója”, „ki-jött a dugója”, „volt néki mit aprítani a téjbe”, „kirántják a gyékényt őalóla”, „röhögte, de nem rágta az abrakot” stb. Nincsenek benne olyan kétértelmű szójátékok sem, mint például Czenkné Jónáshoz intézett replikájában (lásd a *Függelék 1.* 596–597. sorait).

A hitetlen Tamással való szóváltás, mely a magyar vers egyik hangulati csúcspontja, csupán ennyi az angolban:

I think quoth Thomas, Womens tongues
of Aspan leaves be made,
Thou vnbeleeving wretch, quoth she,
all is not true thats said.

⁴⁴ Ez a téma is megjelent más kéziratos énekeskönyvekben. Lásd például a sárospataki cisztercita pap, Herschman István énekeskönyvét (1746–1797, STOLL 310, 100). „Midőn a Tótok egy fejr lóért eladták országokat: Ím lásd a szép kövér fejr czepe kanczát...”

⁴⁵ Vö. Jn 8, 3–11.

Úgy vélem – szólt Tamás –, rezeg,
akár a nyárfa levele, a nőknek nyelve;
Ó, te gaz és hitetlen – asszonyunk így perelt –,
hazug szavad bár torkodban rekedne.

(Petróczi Éva fordítása)

Ezzel szemben a magyar versszerző – megcsillogtatva korszerű filozófiai műveltségét –, a merev debreceni felfogáshoz híven⁴⁶ így figurázza ki a kantiánusokat:

Szintúgy rászédtek Tamást is, ama nagy kantiánert,
De ez Czenknére jóformán csak reá nézni sem mert.
*Erschaining*nak tartsa-é vagy pedig megtestesedett
Ördögnek Czenknét, e dolgon sokáig kételkedett.
De végtére meggyőződött és híve két szemének,
No, – mond –, nem hittem, hogy ilyen asszonyok teremnének!
»Ne hidd, Tamás« monda Czenkné, »mert a' csak fantázia,
Valamit vaktában hinni, a' nem filozófia.
Ne hidd, míg száz asszony lyukát öklöddel és ujjoddal
Bé nem dugod, úgy tudod meg, mit szagoltál orroddal.«⁴⁷

A magas röptű és iskolázott stílus összevegyítése a vulgáris szóhasználattal, a teológiai dogma, a filozófia (vagy egyéb tudomány) összekapcsolása a közönséges testiséggel, a primer szexualitással, igen gyakori volt a 18–19. századi magyar kéziratos kollégiumi diákköltészetben.⁴⁸ A komikum fokozásának további lehetősége pedig az volt, ha mindezt a divatos, klasszicizáló műformákba, illetőleg azok parafrázisába (pl. verses levélbe, epepeiába, ódába stb.) vagy imatradesziába, temetési és lakodalmi szertartás-paródiába foglalták.

Egészében a korabeli diákműveltség sokszínűségét és költészetének stílárís heterogenitását tükrözi *A mennyből jött levél*. A költő latin, német és francia szavakat is kever izes magyarságú, élöbeszédyszerűen gördülékeny, népnyelvi szólásokkal teli versébe. Stílusa képszerű, kedveli a biblikus frázisokat, de olykor neologizmusokat (pl. *áltány* = erkély) is használ. Korszerű és klasszikus műveltségét fitogtatandó, részint kortárs nagyságokat (Napóleon, Kant, Newton), részint mitológiai személyeket (Charon, Zeus és Európa) sző bele e biblikus allúziókkal teli, keresztény példázatba.

⁴⁶ Kant tanításait a német egyetemeken tanuló peregrinus diákok ismertették meg a magyar teológusokkal. A kanti filozófia hazai fellelővái Debrecen, Pápa és Marosvásárhely voltak. Ám „Debrecen, amely pár évig (1793–1801) valóságos zászlóvivője volt a szabadelvű gondolkozásnak és a haladó eszméknek, hamarosan a dogmatizmus és a reakció fellelővára lett.” (HORKAY 1974, 213.) Budai Ferenc (Budai Ézsaiás professzor öccse) ugyanis 1801-ben *Rosta* címmel gyilkos pamfletet írt a kantiánus filozófia (és magyar apostolai) ellen.

⁴⁷ BÁN–JULOW 1964, 136.

⁴⁸ Ilyenek voltak a női testet felfedező erotikus „útleírások” vagy például Csokonai igen sokat másolt verses históriája a „Pendelbergai vár bevételéről”.

A mennyből jött levél (és Czenkné) szórakoztató stílusa, ironikus hangja csak a história utolsó harmadában, a Pál apostollal folytatott párbeszéd során vált komolyra. Ez a rész fogalmazza meg a közember elvárásait, jogos igényét az egyházzal, papsággal (vagy akár az ortodox kegyességi irodalommal) szemben:

Vezéreljétek jó útra, aki eltévelyedett,
Költsetek fel bűn álmából, aki elszenderedett.
Lám orvosokká úgy rendelt a jó Atya titeket,
Hogy gyógyítsátok szerető kézzel a betegeket.
De ne rémítsetek minket halál rettentésével
És ne ejtsetek kétségbe örök pokol tüzével.⁴⁹

A nyelvileg és ideológiailag is többszörös áthallásokat tartalmazó szöveg recepciójának és folklorizálódásának folyamatát tükrözik a korabeli kéziratos másolatok, kiváltképp az olyan népi variánsok, mint például a karcagi (III.), a sápi (XXIV.) vagy a konyári (XXV.). Ezekben az idegen kifejezések, nevek és fogalmak értelmetlenné torzulnak (Phlegmaticus = III. Blegmaticus; Westminster palais royal = III. a most miniszter palais mógal; Szent Péter a Wacht-Commendans = III. Szent Péter vak komendánsa; Catharrust = III. Cabhurst; demonstrálgatni – III. domoszrálgatni), ám nemegyszer értelmezve és leleményesen átfogalmazva, kiigazítva bukkannak fel. Íme néhány példa:

1822 (IV.) „Jaj, pajtás, ez a fogadás zsenifroz már engemet.”
1890 (XXIV.) „Jó pajtás, ím a fogadás kisébít mán engemet.”

1822 (IV.) „Száz nap, ezer fixa stellák fényének ragyogása”
1890 (XXIV.) „Száz nap, ezer arany csillag fényének ragyogása”

1822 (IV.) „Ezt tehát semel pro semper absque consequentia
[most az egyszer és további kötelezettség nélkül]
Írom most és csupán csak ezt special gratia [különös kegyként].”
1890 (XXIV.) a latin szöveg teljesen értelmetlenné torzult:
„Este hát sem elpró sem prepsível kontenvenczija
Írom most csupán csak eztet pécsi aregrálja.”

1822 előtt (I.) „Osztán 700 feleséghez / Meg 300 ágyashoz
Nem nagy Continentia kell / Sött, Courage kék ahoz!”

1821 (III.) „Osztán hétszáz feleséghez / még háromszáz ágyasthoz (!)
Nem nagy elégedés kék még, / Legénység is kék ahoz!”

⁴⁹ BÁN–JULOW 1964, 136.

A másolatok során a szövegek természetesen meg is rövidültek. A legtöbb másolatból kimaradt például a *Függelék I.* 718–721. sora vagy a mennyország szépségeinek részletező leírása, például a XXIII.-ből (1845), amelyben viszont Czenkné „rendetlenül hagyott” háza tájának bemutatása aprólékosabb (vö. a *Függelék I.* 302–313. soraival, a kurzívval szedett szövegrész új, egyedi betoldás):

Mindenem, mond rendetlenül,
A lopo a hordoba,
A kovászom keletlenül
A Ruha az varoba,
Az ágyam is vetetlen,
Nints kiséperve a szoba,
A tselédet is el küldtem,
Mint a bolond, más felé,
Pedig az is hunczfutt egy tsepp
Jóság sem szorult belé.
Kamarám, pintzém záratlan,
A konyha kultsa benne,
Hátha már valami bolond
Bemenne és kárt tenne.

Topa Mihály lejegyzése (XXIV.) több mint 50 sorral rövidebb, mint a diákok által másolt verses história, de az elírásokon túl ebben is vannak egyedi betoldások, például az földi és mennyei korona összehasonlításánál (vö. a *Függelék I.* 90–94. soraival, a kurzívval szedett szövegrész új betoldás):

Pedig ez meg sár korona *Lúcifer csináltata,*
De bezeg ám mikor eljöt, szeme, szája meg ála.

A kései, népi variánsokat még az is jellemzi, hogy többnyire nem a rímelő sorpárok szerint, hanem tetszőleges sorhosszúságokkal, tulajdonképpen levélszerűen vannak leírva.

Röviden összefoglalva az eddigieket, úgy gondolom: a feslett életű bathi asszony története eredetileg egyike lehetett a puritanizmus szellemében fogant, köznépnek szánt angol propagandanyomtatványoknak, az ún *godly song*oknak, azaz istenes énekeknek. Azt hirdette, hogy mindenki számára elérhető az üdvösség, a kitartóan „zörgetőknek megnyitattik”, bár az örök élet „ingyen kegyelem”, hisz Jézus Krisztuson kívül egyetlen földi ember sem volt büntelen. Hogy miért éppen egy bűnös, de öregségére vallásgyakorló nő lett e tanítások közvetítője? Talán azért, mert a *Canterbury mesék* révén alakja mélyen beivódott az angol közkultúrába. Chaucer ugyanis aprólékosan lefestette, hogy milyen is volt valójában a bathi asszony, egyike azoknak a 14. század végi zarándokok-

nak, akik Canterburybe, Becket Tamás sírjához igyekeztek.⁵⁰ A 17. századi londoni ponyvakiadónak teljesen elegendő volt tehát ennyi „felvezetés” a balladához:

In Bath a wanton Wife did dwell,
as Chaucer he did write,
Who did in pleasure spend her dayes,
in many a fond delight.

A magyar vers mondanivalója – éppen a már említett adaptációk, aktualizálások és stílárius megoldások miatt – több rétegű. Az angol szöveg eredeti funkciója, keresztény példázatjellege a 19. század elejére nyilvánvalóan háttérbe szorult a szórakoztatás és csúfolódás mellett. Bár legfontosabb üzenete: a bűnösök is üdvözülhetnek, ha kitartóan

⁵⁰ KORMOS István fordítása: CHAUCER, *Canterbury mesék*, Bp., Móra Ferenc Könyvkiadó, 1959 (A Világ-irodalom Gyöngyszemei), *Prológus*, 21–22.:

...ügyes fehérmép, de kicsit süket.
Nem volt Bathnak olyan vászonszövője,
az ypresi, genthi nőket is lefőzte.
Offertóriumkor a faluban
elébe asszony nem került ugyan!
De ha mégis akadt olyan merész,
tűstént elhagyta a békétűrés.
A fejkendője anyaga finom,
hát még amit viselt vasárnapon:
kerek tíz fontot nyomott legalább.
Skarlátvörös harisnyában a láb,
cipője pedig pehely-puha szattyán.
Pimasz mosoly bujkált a piros arcán.
Nem szégyellte a pap előtt magát:
öt férjnek esküdött ásó-kapát,
s nem volt fukar süldőkorába se;
de hánytorgatásnak itt nincs helye.
Járt Jeruzsálemben vagy háromízbe,
Róma, Boulogne, Köln városába szinte;
látta Jakab apostol nyúghelyét,
sok messze föld vizét, völgyét, hegyét,
tapasztalhatott, volt rá alkalom.
Ritkásan nőttek a fogai nagyon.
Egy poroszka lovon ült, mint a szálfá,
vállkendőjébe jól bebagyalálva,
kalapja pajzsként domborult fején,
lovaglószkonya széles csípején,
bokája pengő sarkantyukkal ékes.
Jó társaságban szerfelett beszédes.
A szerelem tudós művésze volt,
hol sebet ejtett, mindjárt doktorolt.

„zörgetnek” a mennyek ajtaján – ha kevésbé hangsúlyosan is, de megmaradt.⁵¹ Felfoghatjuk a diákverset felvilágosult szellemben írt, vallásos köntösbe öltöztetett politikai és társadalmi karikatúrának is, hisz a pátriárkák és szentek legalább egy, de olykor több bűnt, vétket, jellembeli fogyatékoságot, emberi gyarlóságot is hordoznak, képviselnek. Tulajdonképpen egytől egyig annak a protestáns dogmának nyomatékosítói, mely szerint csak Jézus Krisztus volt bűntelen, s ezt éppen a „kálvinistának sem jó” (tehát csak formálisan vallásos, de korántsem kegyes) Czenkné mondja a szemükbe.

A szentnek és a profánnak, a nemzetinek és a nemzetközinek, az archaikus, „hagyományos” és a felvilágosult, „modern” világszemléletnek folytonos egymásba játszását, a humornak és az iróniának, a beszélt köznyelvnek és az emelkedettebb „költői”, prédikátori stílusnak ugyanazt a természetes keveredését láthatjuk a magyar *Mennyből jött levél*-ben, mint a valamivel korábbi *Csiksomlyói passió*-ban vagy a 18. századi protestáns iskolai színjátékok interlúdiumaiban.

Egyelőre nem tudom, milyen kézzelfogható kapcsolat volt az angol ponyva és a magyar átköltés között, és az hogyan jött létre. Elképzelhetőnek tartom, hogy az angol vallásos ponyva mellett létezett hasonló szellemiségű német verzió is,⁵² és esetleg az volt a magyar história közvetlen forrása.

A magyar protestáns értelmiség (elsősorban a vándordiákok) szellemi kötődése a hollandiai, a német és a svájci egyetemekhez jól ismert tény. Kosáry Domokos évente 35–40, azaz bő fél évszázad alatt mintegy 2000 peregrinussal számol a 18. században, akiknek új (republikánus) eszméket, új tudományos felismeréseket és módszereket terjesztő „kovász” szerepe vitathatatlan nyeresége a magyar művelődésnek.⁵³ Jóval kevesebb konkrét adatunk van a magyar–angol kulturális kapcsolatokról, az Angliában megfordult diákokról. Gömöri György szerint „a XVII. század folyamán sokkalta több magyar peregrinus látogatott el Angliába, mint azt korábban gondoltuk, s bizonyítani tudtuk.”⁵⁴ Csak Cambridge-ben 50 és 65 között mozgott az olyan magyar és erdélyi diákoknak a száma, akik az egyetemtől segílyt kaptak tanulmányaik folytatásához vagy hazautazásukhoz.⁵⁵ Egy másik tanulmányában Gömöri öt debreceni diákot említ név szerint, akik egy Erdélyt is megjárt angol diplomata, Lord William Paget pártfogoltjaként éltek és tanultak Angliában 1703–1705-ben. Hármójuk református teológus volt (Budai/Óbudai Mihály, Patai P. István és névrokona, Patai P. Sámuel) és lelkészként szolgált hazatérve, a negyedik (Dobozi István) jogi, az ötödik (Herczeg János) pedig

⁵¹ A legnagyobb hatású angol puritán hittudós, William Ames *Medullája* szerint „az erősakarát ember előtt – Isten segítségét feltételezve – nincsen akadály, és ahogy meg tudja hódítani a világot, úgy meg tudja szerezni az üdvösséget is, csak akarni kell. Ez a tanítás nagyon is szívéhez szólott a tizenhetedik századi magyaroknak... és eddigi adataink szerint legalább tíz írónk fordította, elemezte vagy magyarázta a *Medulla Theologica*-t a század második felében”, köztük olyan neves tudósok és prédikátorok, mint Apáczai Csere János, Tolnai Dali János, Komáromi Csipkés György, Martonfalvi Tóth György stb. – írja BERG 1946, 111.

⁵² SZILÁGYI Márton 1998-as monográfiája és SCRIBNER tanulmányai megerősítik ezt a feltételezésemet.

⁵³ Lásd összefoglalóan KOSÁRY 1983, 126–129; valamint például SZABÓ Botond 1985; és a szegedi JATE irodalomtörténeti tanszékének peregrinációval foglalkozó kiadványait.

⁵⁴ GÖMÖRI 1989, 84.

⁵⁵ GÖMÖRI 1989, 86.

filozófiai és orvosi stúdiumokat végzett Hollandiában.⁵⁶ Ha ezek a fiatalok nem is szerezték angol diplomát, Lord Paget anyagi támogatása lehetővé tette számukra, hogy körülnézzenek, olvassanak Angliában, bővüljön látókörük. Az utóbbi évtizedekben számos olyan apró adat került elő az angol levéltárakból, amelyek a magyar protestáns egyház szoros 17. századi angliai kapcsolatairól tanúskodnak – summázza levéltári kutatásainak eredményeit Gömöri. Tudjuk, az Oxfordban, Cambridge-ben, Londonban, sőt Edinburghban is megfordult református értelmiségieknek nagy szerepe volt az angol puritanizmus közvetítésében, illetőleg a kegyességi irodalom magyarra fordításában, e szellemiség terjesztésében. Miért ne lehetett volna a hazahozott, lefordított, átdolgozott teológiai munkák mellett egy-két népszerű vallásos ponyva is?

Fest Sándor adatgazdag tanulmányában⁵⁷ azt olvashatjuk, hogy Debrecen a 18. században és a reformkorban is egyik hazai központja (és közvetítője) volt az angol nyelvnek és kultúrának. Bár a hagyományos peregrinálás a 18. században – Mária Terézia rendelkezései folytán – számos akadályba ütközött, a két nemzet egyházi kapcsolatai nem szüntek meg. A debreceni teológusok közül Fest csak a legnevesebbeket sorolja: Sinai Miklóst, Szilágyi Sámuel, Benedek Mihályt, Budai Ézsaiást, a sárospatakiak közül Rozgonyi Józsefet (Csokonai barátját), és külön említi Uri Jánost, a Leidenből Oxfordba került híres orientalistát. A debreceni kollégiumból kerültek ki azok a református lelkészek és költők (leghíresebbjük Péczeli József és Pálóczi Horváth Ádám), akik eredetiben olvastak és először fordítottak magyarra angol irodalmi műveket.⁵⁸ Az angol szépirodalom (Milton *Elveszett paradicsoma* és *Újra megtalált paradicsoma*, Ossian kelta balladái, Shakespeare drámái, Pope, Sterne, Young művei) azonban II. József korától kezdődően elsősorban Bécsen keresztül – részben francia fordításokban, a testőrírók és a kaszai írócsoport (Batsányi, Baróti Szabó Dávid és Kazinczy) munkái nyomán, részben eredetiben – pl. a Sopronban tanult Kis János közvetítésével – kerültek be tömegesen a magyar irodalmi tudatba, formálták annak szellemiségét, stílusát, gazdagították műfajrepertoárját, és készítették elő a talajt a magyar irodalmi romantika számára.⁵⁹

Témánk szempontjából azonban a puritán kegyességi irodalom névtelen műveinek adaptációja – köztük az olyan propagandisztikus közköltészeti alkotások, mint a „bathi asszony balladája” – lenne fontos. Ilyenekről azonban nem szól sem Fest, sem Berg Pál összefoglalása. Jóllehet a bűnös asszony mennybe jutásának története felfogható a 16–17. századi kegyességi irodalom egyik leggyakoribb műformája, az ún. *conduct-book* (az üdvösségre vezető kalauz), illetőleg a végítélettel fenyegető vagy a mennybe jutással és a krisztusi kegyelemmel foglalkozó vallásos nyomtatványok közköltészeti travesztijának is.

A bathi asszony 17. századi balladájának és a debreceni Czenkné históriájának tematikus összefüggései tehát nyilvánvalóak, de történeti kapcsolódásuk további filológiai vizsgálatokat igényel. Egyelőre nem tudom azt a kérdést sem megválaszolni, mikor és hol történt a két epikus szüzsé (a mennyből írt levél és a bűnös asszony üdvözülése)

⁵⁶ GÖMÖRI 1991, 61–67.

⁵⁷ FEST 1917.

⁵⁸ FEST 1917, 11; egyébűt is számos nevet sorol.

⁵⁹ FEST 1917, 45–51.

eggyé gyúrása.⁶⁰ Könnyen lehet, hogy ez is a névtelen debreceni diákköltő leleménye volt, mely egy másik divatos irodalmi műfaj, a levél travesztiájára adott neki lehetőséget. Közismert, hogy a 18. századi európai irodalom nagyjai (Voltaire, Pope, Sterne) és a kortárs magyarok (Mikes Kelemen, Sándor István,⁶¹ Kazinczy) egyaránt kedvelték ezt a műfaját, és előszeretettel írtak episztolát, illetve fiktív levelet.

A magyar versszövegben mindössze két – bár nagyon feltűnő – nyomát találjuk az Angliához fűződő kapcsolatnak. Az égbe jutott barát ugyanis a szentek lakhelyét a Westminster Royal Palace-hoz hasonlítja,⁶² illetőleg azt állítja, hogy annak ötödik hatványa sem közelíti meg a mennyei palota nagyságát és pompáját.⁶³

És ti, nyomorult halandók képzelni sem tudjátok,
Béka juknak sem jó ehhez
Legszebbik palotátok.
West Munster Palais Royal
Quinta potenciáját
Képzeld, ennek kis formába
Sem adja ki pompáját. (XIX, 205.)

Természetesen a folklorizálódott szövegváltozatokból ez a nyelvileg és tartalmilag is idegen, érthetetlen rész rendszerint kimaradt vagy – mint például az 1821-es karcagi másolatban, illetve a sápi parasztgazda kéziratában olvashatjuk – felismerhetetlenné vált, mulatságosan eltorzult.

A másik angol vonatkozású részlet kétségesebb, mivel olvasata nem egyértelmű. Ugyanis a kézirat másolatokban különféleképp fordul elő a hasonlat, mely szerint e mennyei levél bizonyára eljut majd az élő baráthoz.

Azután pedig mivel hogy / Te is jó hírű valál
Mint *Newtonra Európába* / Tán a' Levél rád talál. (I.)

Az után pedig mivel / Te is jó hírű Vóltál
NNN flóra Európába, / Tán a' levél rád talál. (III.)

Azután pedig mivel hogy / Te is jó szívű valál
Mint *Zeus Európára* / Tán a' levél rád talál. (VI.)

⁶⁰ Mint a bevezető részben jeleztem, ez előbbi szűzsé éppen egy 12. századi angol kéziratban bukkan fel legelőször.

⁶¹ Az *Egy külföldön utazó magyarnak jó barátjához küldött Levelei* (Győr, 1793) még címében is hasonló a „mennyből jött levél” szűzséhez.

⁶² Más változatokból is nyilvánvaló, hogy nem a Westminster Abbey-re, hanem a királyi palotára gondol.

⁶³ Isten országának, a mennyei palotának képe gyakori témája az olcsó, vallásos nyomtatványoknak: lásd például SPUFFORD 1985. VIII. fejezetét: *Small Godly Books: Popular Religion* (194–218).

Azért ám pedig mivelhogy / Te is jó hitű valál
Mint *Neptunra Európa* / Jön a levél, rád talál. (IV.)⁶⁴

Azután pedig mivel hogy / Te is jó hírű valál,
Mint *Neytonra Európa* / Tán e' Levél rád talál. (XIX.)

Mint *jónak Ejorópában* a Levelem rád talál (XXIV.)

Az után pedig mivel te is jó hitű valáll
mint *nepton Európára* a levél is rád talál. (XXV.)

A név-félreírásoknak, -félreértéseknek és a görög mitológia ismeretét tanúsító értelmezéseknek szép sorozatát állíthatjuk össze e locus alapján: Newtonra – Neytonra – Neptunra – Nestorra – NNNflóra – jónak – Zeusz stb.

Úgy vélem, olyan személy írta és magyarította a *Mennyből jött levelet*, aki ismer-(het)te⁶⁵ London egyik nevezetességét, az 1666-os tűzvész után újjáépített királyi palotát, tudott a newtoni gravitáció híres almájáról, nagyra becsülte az angol kultúrát és tudományt. Ez a magyar változat elsősorban olyanok számára készült, akik tisztában voltak a puritán kegyesség tanításaival, értették és élvez(het)ték az irodalmi műforma travesztációjában, sőt paródiájában rejlő, az eszményített keresztény hősöket karikírozó, protestáns értelmiségi humort meg a komikus hatást fokozó, játékos nyelvhasználatot. Valószínűleg nem antiklerikalizmusa, hanem e két utóbbi okán vált olyan népszerű darabjává *Czenkné históriája* a protestáns diák-gyűjteményeknek, és kapott helyet a 19. század magyar köz-költészetében. Az anonim szerző utóbb dühösen konstataulta alkotása – szándékától független – popularizálódását, s (állítólag) 1822. május 5-én egy ilyen verset írt:

Czenkné! gyalázatos pára!
Szemérmes gazdád trutzára,
Ki saját multságára
Szerzett tsak, s szegény modjára
Ruházgatott, homlokára
Czégért tevél nem sokára.
Mert unvánn szűk hajlékára
Magános barátságára:
Szöktél köz ringyók utjára
'S jársz ujjabb ujjabb konyhára.
Tudom! ebből bérem már a'
Meg szollás volt bizonyára,
Mert oltsó kantusod ára

⁶⁴ BÀN-JULOW 1964, 120.

⁶⁵ Ha élményszerűen nem is, de például Sándor István *Sokféléléjének* londoni tudósításaiból.

Mutat csak szegény gazdára.
 Hát ha még fejem bújára
 Világ barangolására
 Rá nem unsz és valahára
 Viszsa nem jössz a' tanyára?
 Ugy a tölem nyert ruhára
 Rá sem esmerek sokára:
 Más még jobban nem; 's rongyára
 Nézvénem engem utoljára
 Duplán meg szoll bizonyyára. (I, 16a.)

Lám csak, ki kell terjesztenünk a latin szállóige („habent sua fata libelli”) érvényességét. A közköltészet vizsgálata arra int, hogy a költeményeknek is megvan a maguk különös sorsa.

Irodalom

- BÁN Imre, JULOW Viktor, *Debreceni diákirodalom a felvilágosodás korában*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1964.
- BELITSKA SCHOLTZ Hedvig (szerk.), *Jankovich Miklós, a gyűjtő és mecénás (1772–1846): Tanulmányok*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1985.
- BENDA Kálmán, *A debreceni nyomda és a magyar paraszti műveltség = B. K., Emberbarát vagy hazafi? Tanulmányok a felvilágosodás korának magyarországi történetéből*, Bp., Gondolat, 1978, 426–441.
- BERG Pál, *Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban*, Bp., Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára, 1946.
- BERLÁSZ Jenő, *Jankovich Miklós pályaképe és könyvtári gyűjteményei = BELITSKA SCHOLTZ 1985, 23–78.*
- FEST Sándor, *Angol irodalmi hatások hazánkban Széchenyi István fellépéséig*, Bp., 1917.
- GÖMÖRI György, *Angol–magyar kapcsolatok a XVI–XVII. században*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1989 (Irodalomtörténeti Füzetek, 118).
- GÖMÖRI György, *Erdélyiek és angolok: Művelődés- és kapcsolattörténeti tanulmányok*, Bp., Héttorony Könyvkiadó, 1991.
- HORKAY László, *Kant első magyar követői = Irodalom és felvilágosodás*, szerk. SZAU-
 DER József, TARNAI Andor, Bp., 1974, 201–228.
- ILLYÉS Gyula, *Magyarok (1939) = Itt élned kell, I*, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1976.
- JÁNOS István, *Kézírtos költemény egy XVIII. századi magyar főúrról*, Szabolcs-
 Szatmári Szemle, 1988/2, 180–191.
- KOROMPAY Bertalan, *Betűrendes mutatók és kiegészítések Jankovich Miklós énekgyű-
 teményeihez = BELITSKA SCHOLTZ 1985, 173–196.*

- KOSÁRY Domokos, *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1980.
- KÜLLÖS Imola, *Jankovich Miklós kéziratos gyűjteményeinek folklorisztikai vizsgálata* = BELITSKA SCHOLTZ 1985, 154–172.
- Victor E. NEUBURG, *Chapbooks: A Guide to Reference Material on English, Scottish and American Chapbook Literature of the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, London, The Woburn Press, 1964, 1972².
- OTROKOCSI NAGY Gábor, *Református kollégiumi diák-irodalom a felvilágosodás korában*, Debrecen, 1942.
- ÖTVÖS László, *Károli Gáspár bibliafordításának jelenléte a népi vallásosságban*, Szolnok, 1995.
- POGÁNY Péter, *A régi hazai népies ponyvakutatás problémái*, Ethnographia, 69(1958), 578–593.
- POGÁNY Péter, *Folklor és irodalom kölcsönhatása a régi váci nyomda működése nyomán 1770–1832*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1959.
- POGÁNY Péter, *A magyar ponyva tüköre*, Bp., Magyar Helikon, 1978.
- Robert W. SCRIBNER, *Popular Culture and Popular Movements in Reformation Germany*, London, The Hambledon Press, Ronceverte, 1987.
- Robert W. SCRIBNER, *For the Sake of Simple Folk: Popular Propaganda for the German Reformation*, Oxford, Clarendon Press, 1991.
- Leslie SHEPARD, *The History of Street Literature*, Newton Abbot, David and Charles, 1973.
- Margaret SPUFFORD, *Small Books and Pleasant Histories: Popular Fiction and Its Readership in Seventeenth-century England*, London, Methuen, 1981; reprint, Cambridge University Press, 1985.
- Margaret SPUFFORD, *The Pedlar, the Historian and the Folklorist: Seventeenth Century Communications*, Folklore, 105(1994), 13–24.
- STOLL Béla, *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1515–1840)*, Bp., 1963.
- SZABÓ Botond, *Piskárkosi Szilágyi Sámuel peregrinációja*, Acta Historiae Litterarum Hungaricum, XXI, Szeged, 1985, 139–156.
- SZIKLAY László, *Ján Kollár kapcsolatai Pesten* = Sz. L., *Tanulmányok a csehszlovák-magyar irodalmi kapcsolatok köréből*, Bp., 1965, 139–175.
- SZILÁGYI Márton, *Kármán József és Pajor Gáspár Urániája*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1998 (Csokonai Könyvtár, 16).
- UJVÁRY Zoltán, *A temetés paródiája: Temetés és halál a népi játékokban*, Debrecen, 1978.
- UJVÁRY Zoltán, *Népköltészet és irodalom a népi kéziratos könyvekben; Kádár vitéz balladája; Imádság travesztiák = Népszokás és népköltészet*, Debrecen, 1980, 425–556, 557–572, 599–621.
- Tessa WATT, *Cheap Print and Popular Piety 1550–1640*, Cambridge University Press, (1991), 1994² (Cambridge Studies in Early Modern British History).

Natascha WÜRZBACH, *The Rise of the English Street Ballad, 1550–1650*, translated from the German by Gayna WALLS, Cambridge University Press, 1990 (European Studies in English Literature).

Függelék 1.

U. P. kézírata (1822 előtt) a DK Egyházi Néprajzi Szekciója Adattárában, Mátraházán

Czenkné

egy

*Mennyből jött Levél*⁶⁶

<p>Volt nekem edj jó barátom,
Az Isten nyúgoszsza meg!
Eszén holt meg; mert tsak ugyan
Nem is soká volt beteg!</p> <p>5 Mig szólhatott, meg ígérte,
Hogy mihelyest ő meg hal,
Meg írja majd nékem mennyből,
Ha mi ujságot lát, 's hall.</p> <p>10 Mert hogy ott is esik néha
Holmi ujjság gondoltam,
És ezen gyanításomra
Ily planumot koholtam.
Szűk az idő, szűk a' kenyér
'S mindenféle annyi van,</p> <p>15 Csak ujjság író van kevés
Phlegmaticus hazánkban.
Azért tánn nem leszsz bolondság
Prenumeratióra
Mennyből jövő újjságokat</p> <p>20 Pakolni posta lóra.
Nem volt még edj nemzetnek is
Soha iljen újjsága,
Ebből majd látszik a' Magyar
Originálissága!</p> <p>25 'S magamnak is, ha nem tsordúl,
Tán csak tseppen valami,
Leg alább folt leszsz a' 'sákra
E' tentamen calami. –</p> | <p>Szép planum volt, de meg fojtá</p> <p>30 A' böltösbe két dolog:
(Jó ha kezdetét és végét
Meg nézi ki mihez fog)
Edjik az ált ellent mivel
Elgondoltam előre,</p> <p>35 Hogy bizonyosan nem kapnék
Sok elő fizetőre.
Mert már mennyel, mennyországgal
Mennyei koronával,
Khürievel, oremus-sal</p> <p>40 'S minden hallélujával
Keveset gondol a' Magyar,
Csak maga dolgához lát,
Jó, ha néha Istenéhez
Edj kis sohajtást botsát.</p> <p>45 Más az, hogy nem szórják ám ki
A' mennyei titkokat,
Fülelhetnél még kívülről
Meg sejtenéd azokat;
'S a' kik a' táblánál ülnek,</p> <p>50 Nem szokták kifetsegni,
Nem szokták útzára halló
Nagy lármával zsenyegni,
'S még inkább nem méltóztatnak
Ők arra senki fiát,</p> <p>55 Hogy vélle fel is tartanak
A' Correspondentiát.
Nékem az én jó barátom
Bár szegény még meg nem holt
Igaz, jó, és Magyar szívű,</p> <p>60 Szava tartó ember volt.
Még is tsupánn tsak edjszer írt,
Először 's utoljára,</p> |
|---|--|

⁶⁶ Betűhív, első közlés, modern központozással.

'S mért nem többször, Leveléből
Rá akadsz az okára. –

- 65 No! hogy sokat ne beszéljünk,
Imhol van a' Levele,
Meg szállítás:
Isten veled,
Jó barátom oda le!
- 70 Tánn el is untad várni már
Meg ígért Levelemet,
Jaj, pajtás ez a' fogadás
Geniroz már engemet!
Tudod, a' kikkel gyermekei
- 75 Időnket edjütt éltük,
Forró barátságot kötve
Egymást szeretni véltük:
Ha edjik másik közzülök
Valami poltzra kapott,
- 80 Biz azután szégyenlt nekünk
Emelíteni kalapot.
Nékem nem ilj koszlott kalap,
Hanem oljan korona
Fedi fejem, meljet maga
- 85 A' fő boldogság fona.
Már vájhatnál é a' földön
Edj koronás Királyon
Annyit, hogy néked hetenként
Ujjságokat firkáljon?
- 90 Pedig a' még sár korona!
Dávid nagy fenn volt vele,
De bezzeg mikor ide jött,
Szeme szája el tele!
Itt kap az ember koronát!
- 95 Csak látnád az enyimet,
Erről a' földi Királyok
Nem varhatnak ám himet.
Száz nap 's ezer fixa stellák
Fényének ragyogása
- 100 Hozzá képest csak Sz. Iván
Bogarok tsillogása. –

- Hát én irjak é Tenéked,
Néked, te por és semmi?
Ti szoktátok, hitván férgék
- 105 Azt edjmás közt, és nem mi.
Ezt tehát semel pro semper
Absqve Conseqventia
Írom most, és tsupán tsak ex
Speciali gratia.
- 110 Ezt most írom utoljára,
'S ki vetem az ablakonn;
A' vén Cháron majd el viszi,
Még viheti csónakon.
Azután pedig mivel hogy
- 115 Te is jó hirü valál
Mint Newtonra Európába
Tánn a' Levél rád talál.
'S hogy tudj valamit, meg írok
Edj mai történetet,
- 120 Meljet itt a' palotába
Nagy bámulás követett. –
Mert szép palota ez, hallod,
Még nem láttam egészen;
És az, hogy egészszen lássam
- 125 Talán soha se lészen:
Mert még magam novitius
Lévénny vagy itt, vagy amott
Báméskodom, és tsak alig
Találom fel magamot.
- 130 Ezt ti nyomorult halandók
Képzeln se tudjátok,
Béka-juknak se jó ehez
A Leg szebb palotátok.
A' West-munszter Palais Royal
- 135 Qvinta potentiaját
Képzeld, 's ennek kis formába
Sem adja meg pompáját.
E' szép kastélynak ki függő
Gyönyörü Altánjára
- 140 A' szentek ki szoktak álmi
Magok multságára.
Szép onnan óránként nézni
Éppen a' kapura le,

- 'S az útra, melj ide vágyó
145 Lelkekkel mindég tele.
Ott Sz. Péter Wacht Commendans
A' fa köpönyegéből
Emberül ki kérdez minden
Lelket minden féléből,
150 'S úgy zár, nyit ajtot mindennek
Roppant arany kultsával,
A' mint, ha annak nem, ennek
Meg elégszik passával. –
De nagyon kopott már a' kults,
155 Alig lehet használni,
A' bűn minden nap oltsódik,
Nints miből reparálni.
És kivált még *Napóleon*
Ott lenn Commandirozott,
160 A' Péter Successorát is
Bé fogta az átkozott.
Sok volt a' baj, mert Péter tsak
Irkált successorára,
»Ha kaput akar tartani
165 Lenne gondja kultsára.«
De el fogta a' Levelet
Napóleon, 's ara már,
Hogy aranyból légyen a' kults
Még azt mondta a' számár:
170 »Köszönje, ha kultsot néki
Ónból vagy vasból vernek,
Mert az ón és vas is kell itt
Golyóbisnak fegyvernek.
'S ha Isten éltet, küldök Én
175 Annyi vendéget neki,
Hogy nem kell kults, mert az ajtót
A' sarkából vetik ki.« –
'S Szent Péter, a' derék öreg
Már kultsról nem aggódik:
180 – Ha nem lehet, tsak nem lehet,
A' régivel kinlódik.
Derék öreg, tsak hogy komor,
Unalmas és kedvetlen:
Mondják azért; mert chargeja
185 Elötte már kelletlen.
- Kelletlen, mért vén katona,
Es régen volt ám már a',
Hogy Máلكus fülét le vágta
Urának oltalmára.
190 Még sem avangirozhatik,
Nintsen reá tekintet,
Hogy szegény németül nem tud,
Más elébe lépintett.
Én is néztem az Altánról
195 Mint küszködik a' bajjal,
Tódúlván rá minden felöl
A' lélek nagy robajjal.
Harmadikonn negyedikenn
Keresztül is kiált rá,
200 Passát nyújtja »Sz. Péter úr!
Halla az Úr, irjon rá!
Miolta itt várakozunk
Isten a' mondhatója!
Be szörnyü sok lélek is ez,
205 Most ki jött a' dugója.«
'S mig a' Comaediat nézem,
Bizony, észre se vettem,
Hogy néhai Ádám Atyánk
Ott könyökölt mellettem.
210 Héj, hallod-é, ez az öreg
Az igazi nagy Magyar!
Van ám Attila dolmányja,
Hogy oljat senki se varr!
Ez mindjárt az eset után
215 Újj módira szabódott,
Mózes legalább azt mondja,
De – ő sem volt akkor ott. –
Ott könyökölt, mert köpdösni
A' mennynek palotáját
220 Nem illő: tehát ott szívta
Antik tajték pipáját.
'S a' mint szívta, ősz bajuszza
Kóspallagit közölgött,
A' sűrűbe meg habzó füst
225 Szakállára hömpölygött.
Ott tűnődött, 'sémbelődött
(Jól értettem) magába

Azonn, hogy a' maiaknak
 Olj vékony karja, lába!
 230 »Hiszen tsak nézze az ember,
 (Egy lenn álló fitzkóra
 Mutatvänn), hogy ülne már ez
 Valami vad tsikóra?
 Csak edj betsületes, izmos
 235 Lelket köztök nem látok,
 Uram, be meg fogta őket,
 Be meg fogta az átok!
 Ott káromkodik vagy kettő,
 Hogy nem enstradirozzák
 240 Granadirosok volnának,
 De biz azt tsak majmozzák.
 Ezt, edjiket Kain fiam
 Ostorosnak, Ábel meg
 A' másikat bojtárjának
 245 Sem fogadta volna meg.«
 Még vége sem volt az öreg
 Ilyen tünödésének,
 Mikor edj nagy, tsunya lárma
 Dolgot adott fülének.
 250 Mert Czenkné ott a' kapuba
 Oljan perlést indíta:
 Meljel minden jó lelkeket
 Majd öszve háboríta.
 Én gondolom, ezt a Czenknét
 255 Tudod jól, hogy kitsoda,
 Mert tán jurátus korodba
 Járhattál is te oda.
 Elég az, hogy ott lakott a'
 Hét patsirta Útzába,
 260⁶⁷

 Szép volt, de nyelves is; mint a'
 Nádi veréb, oljan volt,
 Bezzeg vissza tsiripolta
 265 A'ki reá tsiripolt.
 Katzér, nyelves volta mellett

Még torkos, dorbézoló,
 Calvinista lett volna, de
 Biz' annak se igen jó.
 270 Volt neki mit aprítani
 A' téjbe, bár tönkre tett
 Már sokat, naponként még is
 Ihatott és ehetett.
 Szeretett volna még élni,
 275 'S mint fiatal, nem is vélt
 Haláláról (Isten mentsen!)
 Csak gondolkozni is félt.
 'S hát azomba tsak ki rántják
 A gyéként ő alólla,
 280 Seggre esvénn ugy meg ijedt,
 Hogy edj felet se szólla.
 Hanem idő múlva, mikor
 Azutánn jött eszére,
 És szólhatott, Sz. Miháljt a'
 285 Kotsist vette nyelvére.
 'S idáig káromította,
 Hogy olj fene lovat tart,
 Melj ötet tsak hozza, pedig
 Ő még jönni nem akart.
 290 Még hogy a' kapuhoz ért is
 Felette sértegette,
 Bánása módját parasztnak,
 'S pimasznak nevezgette.
 De Sz. Mihálj tsak hogy lovát
 295 Békével eloldhatta,
 Ugy sem birt volna Czenknével,
 Dolgára ment, 's ott hagyta.
 Azutánn se nyugott Czenkné,
 Mert nem fért a' fejébe,
 300 Hogy veszett ott jó téjfeles
 Kávéja a' tsészébe?
 »Mindenem – mond – rendetlenül,
 A Kopf putz a' varróba,
 A kovászom keletlenül
 305 A lopó a hordóba;
 A tselédet elküldöttem
 Mint a' bolond, más felé,
 Pedig az is hunzfut, egy tsepp

⁶⁷ A kimaradt két sor és apróbb tollhibák elárulják, hogy ez a változat is másolat, nem a szerző műve.

- Jóság sem szorúlt belé!
- 310 Kamrám, pintzém mind záratlan,
A' Comód kultsa benne;
Hát ha már valami bolond
Be menne, és kárt tenne.«
Iljen roszsz Launéjába
- 315 Eszébe juta még is,
Hogy már a dolgon nem fordít
Száz nyüstü nyelvesség is.
»No! vigy' az ördög hát – úgymond –
Azt a' sok hitvánságot,
- 320 De mit ád hát jobban értek,
Lássuk a' menny országot!
Mennyünk bé, mert nem szoktam én
Így kívül kontsorogni,
Ha jók, amik ott bent vagynak,
- 325 Jobb jókor hozzá fogni! –
Nosza, édes Péter Uram,
Emelítse ületét!
Edj kapus tsak betsülje meg
Edj Aszszonyság itt létét!«
- 330 »Már ez impertinentia
(Mond Ádám az Áltánról),
A' mit ez az Aszszony tsinál,
Czenknéhez ekképpen szól:
»Ki vagy, Leányom, 's mit akarsz,
- 335 Azt szép szóval add elő,
Mert ládd, erő hatalommal
Ide edj Lélek se jó.«
»Biz én, Néhai, boldogúlt,
Édes, szép Apám Uram,
- 340 Czenkné vagyok, tavalj nyáron
Holt meg a' szegény uram.
Azolta sokat szenvedtem
Mint özvegy: Hiszen tudja,
Hogy az özvegy edj felöl ég,
- 345 Más felöl sír, mint nyers fa.
Sok szenvedéseim utánn
Ide már majd bé mennék,
S meg pihennék, ha ezek a'
Guta 'strásák engednék.« –
- 350 »Szjaj, Leányom! baj van benne,
- Mondják, hogy nyelves voltál,
Katzérságba, torkosságba
Fülig buborékoltál.«
»'S ugyan még azt nékem szembe
- 355 Szép apám uram mondja?
Kendnek, öreg, azt tudja meg,
Én nem vagyok bolondja!
Uram fia! ö a' torkos,
Ő ette meg az almát,
- 360 Mi, nyomorult maradéki
Nyögve nyeljük tsutkáját.
Még is ö meg mérhetetlen
Torkosságával ott ül,
Nem botsátana bé, sött ha
- 365 Kérdezünk, még le tsepül.«
De nem addig van ám még az:
'S nem is addig lett volna,
De Éva anyánk meg sejté,
Hogy igazságot szólna:
- 370 Azért bár maga, mint Aszszony
Szintúgy vágyott perelni,
'S láttam, hogy már az ajakát
Szinte kezdé emelni:
Tartóztatá a' félelem,
- 375 És hogy tsúffá ne légyen,
Ádámhoz mint ha semmit sem
Tudna, tsak oda mégyen.
»Jöjjön bé, édes Apjokom,
Hogy van itt süvegetlen,
- 380 Nem tudja, hogy ha így itt áll
Catharrust kap hirtelen?
Azutánn megint rá költjük
Theára és tobákra
A' mit öszve kuporgattam
- 385 A' Confortatívákra.«
Kapott a' tanátson Ádám,
Éva is meg örüle,
Hogy Aszszonyi kis fortélja
Most olj szépen el süle,
- 390 S maga is szárazonn maradt,
De pedig féltettem én,
Mert Czenkné oljan Asszon, hogy

- Túl tesz a' maga nemén.
Nó! 's tehát első szüléink
- 395 Kitsin bajjal el mentek,
Hanem jöttek az Áltánra
Ismét más, meg más szentek,
Kik közt Jákób pátriárcha
A' szünetlen nyelvélő
- 400 Czenknére megént le kiált,
Hogy pokolba mennyen ő;
Ne lármázza fel e sz. hely
Innepsi tsendességét,
Ne fertéztesse e' tsendess
- 405 Helj Innepsi szentségét!
»Mit! – mond Czenkné – tám te teszed
Szenté, te vén csalóka?
És te nem fertéztetted bé,
Te vén ravasz, vén róka?
- 410 Tán nem tudják, mint szetted rá
Ésaút, a bátyádat,
'S edj kis orjátlan lentsével
Mint vakitád apádat?!
- Már azolta a' példádonn
- 415 Mások sokra mentenek,
Edj fehér dögön edj Tóttól
Országot is vettek.
Tán nem tudják, a' sok bárányt
Hogy tarkázád magadnak,
- 420 Úgy, hogy könnybe lábadt szeme
Szegény bolond ipadnak!
Már azolta a' Juhászok
Hozzá bezzeg értenek,
Egyről egyig mind zsványok,
- 425 Istrángot érdemlenek!
Melletted áll, amint látom,
A' csipás szemű Leád,
Nó, szépen ment az is férjhez!
Derék Aszszony, méltó rád!«
- 430 A' jámbor pátriárcha azt
Álmában sem gondolta,
Hogy azokat ma is tudnák,
A' mikkal ez piszkolta.
Sompolyogva szoll Leához,
- 435 »Csak mennyünk bé, feleség,
Átkozott aszszony ez, hozzá
Képest Angyal vagy te még!«
Ők be mentek, a' kegyes Lót
Bár nagyot hall fülével,
- 440 'S miről van a' tsaté-paté
Nem egészszen érté el;
De látvánn 's halvánn mindennel
Czenknét szembe szállani
»Igazán ménkö edj Aszszony!« –
- 445 Ezt találta mondani.
»Tsak különb Aszszony Aszszonynak,
Mint kend férfinak, öreg,
Leg alább az eszem még úgy,
Mint kend, soh'sem ittam meg!
- 450 Még én – ha bár edj-két legény
Meg fordúlt is ölembe –
Leg alább tsak vén Apámmal
Nem estem szerelembe!«
Ezt Czenkné a kegyes Lótnak
- 455 Úgy fülébe hangzott,
Hogy egyszer mondott nyers szavát
Tán kétszer is hallotta.
(Piha! be otsmány gyalázat)
Szegény, hogy bemehetett
- 460 A' palotába ott benn tánn
Mindjárt só bálványá lett.
No, de majd rá akadt egyszer
A' sák maga foltjára,
Júdit Aszszon jött ki most a'
- 465 Palota Áltánjára.
Majd parantsol már Czenknének
A' vitéz Júdit Aszszony,
Az Izráél meg mentője,
Ama derék Amazon!
- 470 De nem várta azt meg Czenkné
Hogy amaz feddőzzön rá,
Hanem gonosz Taktikával
Ő elébb le forrozza.
»Tán te se eresztenél be,
- 475 Te fortélyos Délila?

Jobb volna, ha magad jönnél
 Ezt az ajtót nyitni, la!
 Ha te ott vagy, én magam is
 Szintúgy bé illek oda,
 480 Mert tudom én, ki 's mi vagyok,
 Tudom kendet, kitsoda.
 Edj szép, vitéz Cavailérral
 Barátságot színlelni,
 'S azomba torkát álmába
 485 Álnokúl el metszeni
 Csúf dolog az, Júdíth aszszony,
 Bizony, lehet tsudálni,
 Ha most veled edj férfi szent
 Egy szobába mér hálni!«
 490 Dehogyan szóllott volna Júdíth,
 De azt is alig várta,
 Hogy Czenknének sebes nyelve
 Ötet ekképp le járta.
 El pirúlva, miként hajdan,
 495 Még kis Aszszony korába,
 Néha az ágyába talált
 Piskálni mély álmába,
 Míg még többen meg nem tudnák,
 Szép lassan be sullogott,
 500 Czenkné pedig oda alatt
 Folytába csak károgott.
 Hogy károgásának véget
 Vethessenek a' szentek,
 Dávidra és Salamonra
 505 Már csoportonként mentek,
 Hogy Királyi hatalmokkal
 Csendesitenék le már,
 Mert másként lonsos nyelvél
 Majd minden lelket lejár.
 510 Dávidot elől eresztvénn
 Az áltánra a' fia,
 A' meg szóllítja Czenknét így:
 »Te beste karafia!
 Korbáts alá való hitván
 515 És betstelen, rossz személy,
 Hol vetted a' bátorságot,
 Hogy ide jönni reménylj?!«

»Éj, Uram Király – mond Czenkné –,
 Én se vagyok tán giz-gaz,
 520 Egy Dámával így beszélni,
 Be goromba tonus az!
 Tán, ha fiatalabb volnék,
 Szebb, mint hajdan Betschabe,
 Reménylhetném, hogy még maga
 525 Két kezével húzna bé.
 Az volt ám még kurafiság,
 Betshabéval úgy lenni,
 A' hiv, de számár Uriást
 Láb alól félre tenni.«
 530 Meg haragszik, de hogy is ne,
 Ezen a' bölts Salamon:
 »De már e szörnyű nagy vágás
 Édes Atyám Uramon!
 Tán meg örült, még is ide
 535 Vágyna, a kurv'anyába!
 Nem ide való, vigyék el
 A' bolondok házába!«
 »Éj, Uram Király – mond Czenkné –,
 A' nagy böltsesség között
 540 Biz az Uram nagy esze is
 Akkor elég bakot lőtt,
 Mikor Istentől el térvénn
 Bálványoknak áldozott,
 Bolondok háza nélkül is
 545 Eleget bolondozott!
 Osztán 700 feleséghez
 Meg 300 ágyashoz
 Nem nagy Continentia kell
 Sött, Courage kék ahoz!
 550 Még inkább a szép Királyné
 Szép ágyas szükölt akkor,
 Mert három esztendeig is
 Alig került rá a' sor.
 'S mikor az Úrnak már hája
 555 Nem volt, és torkig lakott,
 Mikor már csak röhögte,
 De nem rágtá az abrakot,
 Könnyű volt érezni hires

560 Bon-motja igazságát,
 A' hijjábavalóságok
 Hijjába valóságát.«

 A' nagy bölts Salamon erre
 Nagyon készületlen volt,
 Azért, hogy okosan szóljon,
 565 Rá hirtelen nem is szól.
 Hanem *Prédikáziójit*
 Elő vette, 's forgatta,
 Semmire sem akadt benne:
 »Ejnye, no! tüzes atta,
 570 Egyszeribe tsuffá lesznek!«
 Azután az *Éneket*
 Vette elő; – ott sints semmi,
 A' *példa beszédekét*;
 »Mind hijjába! Meg adta már
 575 Nékem Czenkné példába,
 Csak jobb, édes Uram Atyám,
 Mennyünk bé a' szobába!«
 Azomba ott bent a' szentek
 Már nem is szégyenlették,
 580 Hogy igazán osztja Czenkné
 Mindennek, még szerették,
 'S tutmálták ki az Altánra
 A'kit tsak rá szedhettek,
 Ha az is jó vágást kapott
 585 Rajta nagyot nevettek. –

 Jónást így vették rá szegényt,
 'S mint a' Czethal hasából
 Régenn, úgy bujt most is ki, de
 Vesztére, a szobából. –
 590 Mert Czenkné, mint veszet matska
 Mindent körmölt 's harapott,
 »No – mond Jónás –, iljen Aszszonyt
 Még Ninive se kapott,
 Pedig be sok nyelver volt ott!«
 595 De Czenkné rá ezt löki:
 »Jobb biz azt vizsgálgatja kend,
 Szárad é még a' tőki?
 Mi gondja az én nyelvemre,

600 Én emberrel nyelveltem,
 De tőkért az Úr Istenre
 Mind kend, soh'se pereltem!«
 Szintúgy rá szedték Tamást is,
 Ama nagy Cantianert,
 De ez Czenknére jó formánn
 605 csak reá nézni se mert.
 Erscheinungnak tartsa é vagy
 Pedig meg testesedett
 Ördögnek Czenknét? e dolgonn
 Sokáig kételkedett.
 610 De végtére meg győződik,
 És hive két szemének:
 »No – monda –, nem hittem, hogy ilj
 Aszszonyok teremnének.«
 »Ne hidj, Tamás! – monda Czenkné –,
 615 Mert tsal a' phantasia,
 Valamit vaktába hinni,
 Az nem philosophia!
 Ne hidj, még száz Aszszony jukát
 Őklöddel és újjoddal
 620 Be nem dugod, úgy tudod meg,
 Mit szagoltál óroddal!«
 Nesze néked, jámbor Tamás,
 Jobb, hogy halgatál volna!
 De ki jö ki ismét? Biz ez
 625 A' Mária Magdolna.
 A' szomorú, a' bánatos
 És a' gyászos Magdolna.
 Be fátyolozott ortzával
 Bár tsak ki se jött volna!
 630 Sajnálom szegényt, mert annyit
 Hány majd Czenkné szemére,
 Hogy a' vatsora sem esik
 Majd jól neki estvére.
 Leg alább már jó Magdolna
 635 Szépen beszélj Czenknének,
 Mert ezer nyelvel sem felelsz
 Ám te meg az övének!
 Meg szállítja: »édes Czenkném
 (No, jó még a kezdete),
 640 Örülök szivesenn rajta,

Hogy ide érkezhete!
 De már nem tudom, hogy jó be,
 Mert ott a' harmintzadonn
 A' tilalmas portékákat
 645 Nem bocsájtyják szabadonn.
 Már biz azt csak le kell rakni,
 Más világ van itt; le tett
 Kintsünk itt éppen semmi sints,
 Csupánn tsak a' szeretet.«
 650 Hát Czenkné meg szelidüle
 E' nyájas beszédére
 Magdolnának, és lassanként
 Le hüle forro vére. –
 De kevés beszédek utánn
 655 Sz. Pál is ott teremvén,
 A' dolog majd roszsza fordult,
 Meljtől igen féltem én.
 Mert demonstraigatni kezdett
 Apostoli módjával,
 660 Figyelemre hozta Czenknét
 Ékessen szóllásával.
 De még is keményen beszélt:
 »A'mint Galáciába
 Irtam – úgymond –, irva marad,
 665 Én nem irok hijjába!
 Ahoz tartsd hát magad, Czenkné,
 Mert onnan meg láthatják
 Mindenek, kik azok, a'kik
 A' mennyet nem birhatják.«
 670 Erre Czenkné nem ugyan az
 Elébbeni módjával,
 De még is tüzessen 's egész
 Aszszonyi pathossával
 Igy szóllal meg: »jó Apostol,
 675 Hogy lehet az, hogy lehet,
 Holott a'mint mondják, hires
 Fő tolvaj is be mehet?
 De magad is, mint fő gyilkos
 Mig nem Apostolkodtál,
 680 Farizeus hit üldözö
 És Antichristus voltál!
 Még is tsak bé menél magad,

Tanits meg a' titokra!
 Úgy osztánn majd nem fakadok
 685 Ellenetek szitokra.
 Vezéreljétek jó útra,
 A'ki el tévelyedett,
 Költsetek fel bűn álmából
 A'ki el szenderedett!
 690 Lám, orvosokká úgy rendelt
 A' jó Atya titeket,
 Hogy gyógyítsátok szeretö
 Kézzele a' betegeket,
 De ne rémitsétek mindjárt
 695 Halál rettentésével,
 És ne ejtsétek kétségbe
 Örök pokol tüzével!«
 »Az, hallod é – mondá Sz. Pál –,
 Rám 's a' tolvajra nézve
 700 Különös nagy kegyelem volt,
 Kegyelemmel tetézve.
 De a' Jésus ilj malasztal
 Nem mindenekhez járúl,
 És himet nem lehet varni
 705 Erről a' két példárol!
 Különben tsudálatosok
 Az Istennek útai,
 A' zörgetöknek meg nyilnak
 Sokszor a' menny ajtaji!«
 710 »Most értem már, jó Apostol
 – Mond Czenkné –, nem jól tettem,
 Hogy én is nem egyenesenn
 A' menny ajtonn zörgettem!
 De hejre hozom hibámat,
 715 'S a' kegyelem székihez
 Folyamodok és kiáltok
 Jésusom füleihez.«
 És egyszérre folyamodott
 A' kegyelem székihez,
 720 Kiáltása el is jutott
 Jésus szent füleihez.
 'S Im száz ezer Angyaloktól
 A' seregeknek Ura
 Környül véve nagy lépéssel

- 725 Sietett a' kapura. –
De a' mint a' téré Lélek
Azonn nagyon zörgetett
Sz. Péter meg ijedt rajta,
Hozzá iljen szókat tett:
- 730 »Aszszonyom, őszve töri már
Azt a' keskeny kis kaput,
Azon oljan nagy podgyászsza
Úgy is soha bé nem jut!
Az oljan bagádzsiának
- 735 Amott a' jó széles út,
Hisz az itt ki feszitené
Ezt az ótska kis kaput!«

»Istenem, be sok akadály!
– Monda Czenkné – nem viszem
- 740 Bűnös podgyászom oda, de
Én be mégyek, azt hiszem.
Edj meg téré bűnösnek is
Nem lehet el vesznie,
Jésusom meg nem tagadtam,
- 745 Jó Sz. Péter, érti é?
Jól lehet, hogy tévelyegtem,
Egészszen el nem vesztem,
Tartom az idvesség szarvát
Többé el sem eresztém!«
- 750 E' szókra Sz. újjaival
Belőlről a' taszító-
Zárt el háritvánn ajtót nyit
Maga a' Szabadító.
A' szelíd és alázatos
- 755 Jésum, a' ki jobbával
Fel emeli a' fetrengöt,
'S éleszti ilj szavával:

»Nem vesztél el hát, Leányom,
'S nem tagadsz meg engemet,
- 760 Pedig éltedbe nem vetted
Atyai kegyelmemet!
Én téged ketsegtettelek
Szerelemnek ölébe,
De te jobb szeretéll élni
- 765 A' bünök fertelmébe!«
»Óh, Uram! tudom, és azért
Nagy bennem a' fájdalom,
De tudom, hogy bővebb nálad
A' kegyelem 's irgalom.
- 770 Uram, ne rám tekints, hanem
Te Sz. áldozatodra,
El törölvén büneimet
Méltóztass váltságodra!«
»Hát mit tettél te, Leányom,
- 775 Hogy ara méltó voltál,
A' mit én tettem éretted,
És még is el hajoltál?
Im, most is minden juhomat
Szinte el hagyám érted,
- 780 Fel kerestelek, pedig azt
Életedbe nem kérted!«
»Óh, jó pásztor! tudom, méltó
Nem vagyok jószágodra,
De el tévedt báránykád
- 785 Kérlek, vedd fel válladra!
Embernek fia, ki ontád
Az emberért véredet,
Ne vess el engem is, gyarló,
Téveljgő testvéredet!
- 790 Lám, a' tékozló fiúnak
Az atya meg engedett,
Hadd ditsöitsen lelkem ilj
Kegyelemért tégedet!«
És Idvezitőnk mennyei
- 795 Kegyelemmel tekinte
E' repedezett nád szálra,
Szent tsendességet inte,
'S így szolt: »figye!mezzen ég, föld,
'S örüljön szavaimra,
- 800 Én ez el tévedt báránykát
Fel vészem vállaimra!
Mint ember fia ki ontám
Az emberért véretem,
Nem vetem hát el é gyarló
- 805 Téveljgő testvéretem!
Mint a' tékozló fiúnak

Az Attya meg engedett,
Im örökönn bé fogadlak
Én, Leányom, tégedet!«
810 És imé maga vezeté
Szent jobbján egészségben be,
Meljre nagy álmélkodás lett,
'S még nagyobb öröm mennybe.

Így hát tsak esik itt újság
815 Minden nap, a'mint látod,
De azért még se ir többet
Meg ditsőült

Barátod. N. N.

Függelék 2.

A 17. századi angol ponyvanyomtatvány utolsó szakaszai (25–35.)

Petróczi Éva fordításában

Felállta most a jó apostol, Pál,
és asszonyunkhoz így beszél:
Miköztünk nem lakozhatik,
ki, mint te, bűnben él.

Válaszom ez, apostolom,
bűnben éltél te is:
Emlékezzél, hogy konokon
hogyan romboltad Isten templomit.

Szólt végül Péter, onnan, feljöl,
és a Kapura rámutat:
Bolond néember, ne vinnyogj, ne dörömbölj,
ne háborgasd a fentvaló Urat.

Péter, fékezd a nyelvedet nagyon,
enyém a kegyelem:
Meg nem tagadtam Krisztusom,
miként te, ama reggelen.

Midőn meghallá ezt,
Aki igazgat Napot, Földet,
Leszáll a mennyből, fényes angyalokkal,
S a bűnös lélek ajtaján bezörget.
Ki, látva őt, megremeg – okkal.

Bocsánatért könyörgött akkor jó Urának,
ki monda: eltaszítád kezem,

Néked ajánlott kegyelmem és bocsánatom,
Szádon utálat övezé nevem.

Bizony – szólott a nő – számosak bűneim,
s szétszórtam annyi-annyi évet,
Fogadj vissza mégis nyájadba, ím,
engem, ki a tilosba tévedt.

Megtérek, Uram, bizton, jól van,
elvetem minden vétkeimet:
Talán a Mennyben lelhetek helyet,
akár a nyomorult tolvaj.

Törvényeim, s parancsaim sokát
– mondá Krisztus – elődbe adtam, asszony,
Mint aki pusztába kiált,
hogy visszhangot fakasszon.

Uram, ezt mondom (ippeg ezt), nohát,
hogy fertelemben éltem:
De, ahogy szerető Atyád
a tékozló fiúnak, nézd el vétkeim.

Feloldozlak, leányom, elsöpörte
bűnbánó sírásod a bűnt,
Jöjj immáron bé örömömbe,
haragom tovatűnt.